

Karen Blixen Ödets lekar med Babettes gästabud

ROMAN

ROMANUS & SELLING

KAREN BLIXEN

Ödets lekar

Babettes gästabud
och fyra andra berättelser

Översättning av Torsten Blomqvist

**ROMANUS
& SELLING**

Romanus & Selling
Box 3159, 103 63 Stockholm
info@romanusochselling.se
www.romanusochselling.se

ISBN 978-91-90190-18-0

Skæbne-anekdoter

Copyright © Karen Blixen & Gyldendal, Copenhagen 1958 by

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S.

Published by agreement with Gyldendal Group Agency

Första svenska utgåva 1958

Översättare: Torsten Blomqvist

Förord: Helena Thorfinn

Omslag: Lotta Köhlhorn

Tryck: ScandBook, EU 2026

Första tryckningen

Innehåll

Förord av Helena Thorfinn 7

Dykaren 15

Babettes gästabad 41

Stormar 97

Den odödliga historien 183

Ringan 269

Förord

AV HELENA THORFINN

”Min Karen Blixen kommer inte att vara din Karen Blixen”, sa en av Blixenkännarna på författarens barndomshem Rungstedlund när jag var där för att fördjupa min bild av Blixen inför skrivandet av min roman *Den fjärde väninnan*.

Och hon fortsatte:

”Du kan studera och läsa på, men det kan lika gärna vara så att du gör bäst i att lita på dina första intryck. Hon låter sig inte fångas så lätt. Alla hittar sin Karen Blixen.”

Mina karaktärer i *Den fjärde väninnan* blir besatta av Karen Blixen: hennes romaner, hennes berättande och hennes liv. Jag behövde förstå varför. Så när jag började närma mig henne var det som en författare som var nyfiken på en annan författare, och som känner igen kraften i goda historier.

Novellsamlingen *Ödets lekar*, som du nu håller i din hand, är ett fint exempel på bredden och variationen i Karen Blixens berättande. Den skrevs sent i hennes författarliv, utgavs 1958, och mottogs med stor uppskatt-

ning av recensenter världen över. I den finns kortromanen ”Babettes gästbud” som är en av hennes mest älskade berättelser och som publicerades några år innan som följetong i en amerikansk tidning. Den kan läsas symboliskt, som en kommentar om en konstnärs villkor, i det här fallet en mästerkocks, i en otacksam värld. Men den är också rolig, och kan läsas som ren underhållning.

En mästerkock från Café Anglais flyr Pariskommunen 1871 och hamnar på märkliga vägar i ett strängt protestantiskt, norskt hushåll, präglad av askes och isolering. När hon vinner på lotteri bjuder hon byborna på ett gästbud som anstår kungligheter. Konstnären Babette träder fram och importerar vin från Frankrike, och vaktelägg och oxar transporteras ut till ön. En gigantisk sköldpadda till en utsökt sköldpaddssoppa förfärar byborna, som aldrig har ätit något liknande förut.

Min favorit i novellsamlingen är dock ”Den odödliga historien” som handlar om litteraturens villkor på ett så bakvänt och lekfullt sätt att man som författare måste drabbas. Berättelsen är enkel: en gammal, knarrig köpman som bara bryr sig om sina räkenskaper och siffror, blir provocerad av en berättelse och kan inte förstå vad det är han har hört. När det går upp för honom att berättelsen bara uppstått ur tomma intet, utan att nödvändigtvis ha hänt, eller ska komma att inträffa, blir han upprörd och säger att det är förryckt och otillbörligt att syssla med överkliga ting. Han ska istället se till att berättelsen blir till verklighet. Det är hans ansvar.

Men det går ju inte. Hans iscensatta berättelser sliter sig snabbt ur sina ramar och blir något helt annat än han tänkt sig.

Detta är ett ständigt återkommande tema hos Blixen – hur samspelet mellan livet och konsten ser ut. Imiterar konsten livet, eller är det livet som är ofullbordat utan konsten?

De övriga novellerna i samlingen är mindre framträdande, men fina i sin strikta, ålderdomliga stil och med naturen och människan och ödet som centrala delar. De är inte moderna berättelser, behållningen står inte att finna i karaktärernas fördjupning eller i miljöerna, utan mer i situationerna som uppstår, mötena vi får följa och den förändring som sker.

Vid mina besök på Karen Blixens barndomshem Rungstedlund, numera ett kulturhus och museum, förstod jag efterhand hur mycket som skrivits *om* Karen Blixen och som jag inte hade hittat online. (Allting *av* henne hade jag redan läst, och det är en ganska begränsad utgivning.)

Avhandlingar, naturligtvis, men också stora fotoböcker, nyproducerade och skinande, och böcker som behandlar någon specifik del av hennes liv eller författarskap: tiden före Kenya, Karen som konstnär, förhållandet till Danmark, Karen och ödet, Karen och hennes garderob, Karen och aristokratin. Hyllorna bakom intendenten på Rungstedlund dignade, och jag förstod att jag inte var den första författaren som fascinerats av och ville skriva något kring Karen Blixen.

Dessutom finns alla filmer. Efter mångfaldigt Oscars-

belönade *Out of Africa* med Meryl Streep i rollen som Karen Blixen har det gjorts flera filmatiseringar – på senare år Bille Augusts *Pakten* (2021) och tv-serien *Drömmare* (2022), för att bara nämna några. Det går också rykten om att Netflix står i begrepp att göra en tv-serie om fotografen Peter Beards besatthet av Karen Blixen.

Utöver ett ständigt uppdaterat program på Rungstedlund, där Karen föddes och bodde under hela sitt liv i Danmark, finns ytterligare ett museum i Kenya. I Nairobi har farmen som Karen och Bror Blixen köpte 1917 blivit ett Karen Blixen-museum där besökare får ta del av författarens liv i landet, en epok av kolonialism som naturligtvis väcker känslor. Bordet står uppdukat som till den måltid hon höll för dåvarande prinsen av Wales 1928, och på baksidan står det rostiga, gamla kafferosteriet kvar.

Det finns nog inte många författare som sextio år efter sin död har ett så levande arv och en sådan vingbredd uppmärksamhetsmässigt. Kanske stämmer det som hon själv sa, att genom sin pakt med djävulen skulle hennes liv bli till berättelser som fortsatte att läsas och nå ut.

Och kanske hade Blixenkännaren på Rungstedlund rätt: Man kan fortsätta att fördjupa sig, men ändå inte komma till kärnan när det gäller Blixen.

Jag gissar att det var precis så Karen Blixen ville ha det. Hon var tidigt en performativ författare, visade sig ständigt från olika sidor, och iscensatte medvetet sitt författarskap och sin persona, som ett drama. Och det dramat fortsätter att väcka nyfikenhet än i dag.

Själv blev jag indragen i hennes trollkrets på åttiotalet, förmodligen i samband med att filmen *Out of Africa* släpptes. Vad jag minns skrev jag en artikel om henne i studenttidningen Lundagård. Jag läste *Den afrikanska farmen* och ville ha ett lika äventyrligt liv som Baronessan. Kristallglas på savannen – oemotståndligt!

För hennes liv var dramatiskt. Uppväxt i en högborgerlig familj i Danmark, där föräldrarna stod för helt olika värden och livsstilar. Modern Ingeborg Westenholtz, troende, mild, högborgerlig och familjeorienterad, och fadern Wilhelm Dinesen, en rastlös äventyrare som begick självmord när Karen bara var tio år. Där, i kontrasterna mellan livsvalen, i spänningsfältet mellan det trygga och det äventyrliga, befann sig Karen i hela sitt liv, i berättandet och i sina egna val.

Hon valde sin fars livsstil och äventyrlighet, framför moderns *hygge*. ”Slagfält och lägereldar, inte barnskrik och karotter”, lovade hon sig själv och utvecklade ett förakt för allt som var medelmåttigt och lagom. Hon ville ha ett större liv än så, och ingick en pakt med sin bror Thomas om att de båda skulle följa i sin fars fotspår.

Tidigt kände sig Karen kvävd och tillbakahållen som kvinna och skrev bittert om detta som vuxen. Hur kunde föräldrarna förneka henne en ordentlig utbildning? Eftersom hon var född 1885 fick hon se på hur hennes bror Thomas Dinesen utbildades och fick en karriär. Själv fick hon hemundervisning och sökte sig senare till en konstskola och ville bli konstnär. Skrivandet var för

tidskrävande och långsamt för hennes rastlösa själ, skrev hon som ung, men på sikt kompenserade hon för bristen på formell utbildning genom att bli extremt bildad och beläst.

Biljetten bort från hygge och familjeliv hette i början av 1900-talet giftermål. Och efter att ha fått nobben av sin syssling, svenske Hans von Blixen-Finecke, uppväxt på Näsbyholm i Skåne, nöjde hon sig med hans tvillingbror, Bror von Blixen-Finecke, senare känd som Bror Blixen. Med honom blev hon baronessa, vilket passade henne utmärkt, och tillsammans begav de sig till Kenya där äventyret kunde börja.

Om Bror Blixen har det skrivits spaltmeter, han var en legend i egen kraft. Storriltsjägare, charmör, kvinnokarl. Men som Karen Blixens make fungerade han sämre. Snart fick hon syfilis av honom (det diskuteras i och för sig i Blixenkretsar exakt när hon ska ha fått sjukdomen) och efterhand upptäckte hon att den äventyrlige maken helst befann sig ute på lejonjakt medan hon blev lämnad ensam på farmen med trilskande maskiner och dålig ekonomi. I Blixenforskningen har man långt senare konstaterat att kaffefarmen som de köpte låg för högt över havet och saknade förutsättningar att någonsin bli bärande, och att Karens mammas familj plöjde in åtskilliga tiotals miljoner danska kronor i det hopplösa projektet.

Mycket av det som pågick under de sexton åren i Kenya finns återgivet i Karen Blixens brev hem, brev som blev postumt utgivna i sin helhet så sent som 2013 (förkortade

publicerades de 1978) och förändrade forskarnas syn på henne. Brevens hem visar en helt annan bild av dagarna på farmen än den hon ger i *Afrikansk pastoral*, som *Den afrikanska farmen* först hette på svenska. I böckerna är berättarrösten suverän, romantisk och lekfull och berättar med drömsk ton om livet på kaffefarmen och savannen. I breven hem från samma tid är Karen ångestriden, tvivlande, deprimerad och sjuk. Ekonomiska bekymmer plågar henne och hon är krävande och ensam. I dagar ligger hon i sängen i svåra smärtor efter den tuffa syfilisbehandlingen, och stirrar ut och blir omhändertagen av sin personal. Den trogne vännen och kocken Kamante vek inte från hennes sida, och i skuggorna fanns ständigt Farah som var hennes högra hand i allt.

Då var hon långt ifrån den uppburna, karismatiska världsstjärna som hon förvandlades till efter debuten 1934.

Sedd med moderna ögon kan delar av Karen Blixens texter vara problematiska. Å ena sidan var hon nyfiken och vidöppen för världen, å andra sidan var hon starkt färgad av sin koloniala samtid, vilket lyser igenom i vissa av hennes verk. Men de föråldrade inslagen säger också något både om tiden de skrevs i och om personen som skrev dem. Blixen var utan tvivel en sammansatt författare som fortsätter att såväl imponera som provocera, engagera och väcka nya frågor hos läsaren.

Vid tiden då hon skrev *Ödets lekar*, som utgavs första gången 1958, hade Karen Blixen levt i Danmark sedan

1931. Boken blev hennes näst sista, och den hon talade om under sin resa till USA 1959, en resa som hon planerat i årtal och genomförde med bravur. Där fick hon träffa Greta Garbo och gavs den uppmärksamhet och uppskattning som hon själv tyckte att hon förtjänade. Hon var över sjuttio år, vägde under fyrtio kilo och åt bara ostron och drack champagne, men Amerika älskade den danska sagoberätterskan.

Efter hemkomsten hade hon bara några få år kvar att leva, hon dog 1962, men lika skicklig som på att skapa litteratur var hon på att skapa historien om sig själv. Denna text, och säkert flera som följer på den, vittnar om att pakten hon ingick med mörkare krafter fortsätter att verka.

Dykaren

Mira Jama berättade denna historia:

I Shiraz levde för femtio år sedan en ung präststuderande, en så kallad softa, som hette Saufe och var högt begåvad och renhjärtad. Genom sin trägna läsning av Koranen blev han så fångslad och gripen av tanken på de himmelska väsen, som kallas änglar, att hans själ så småningom blev mer hemmastadd hos dem än hos hans mor eller bröder, hans lärare eller studiekamrater eller hos någon människa i Shiraz.

Han upprepade för sig själv profetens ord: ”Känn de änglar, vilka riva ut människors själar med väldig kraft. Och känn de andra, vilka varsamt lirka ut människosjälarna. Känn de änglar, vilka visa den rättfärdige himlens härlighet. Och känn de andra, vilka ha fått sig ålagt att ombesörja denna jordens angelägenheter.”

”Det är uppenbart för tanken”, sade han till sig själv, ”att Guds egen tron måste vara rest så högt uppe i himmelen att intet mänskligt öga kan tränga upp till den och att människosjälens själv måste få svindel av att närma sig den. Men Guds starka, ljusa änglar färdas fritt mellan

hans strålande himmelska salar och våra mörka och låga hus och skolkamrar. Och dessa gudomliga sändebud måste vi kunna få se, det måste vara möjligt för oss att få förbindelse med dem.”

”Av alla jordens varelser”, tänkte han vidare, ”måste alltså fåglarna vara de som kommer änglarna närmast. Säger inte skriften: ’Allt det som färdas både i himmelen och på jorden tillbedjer Gud, således också änglarna.’ Och fåglarna färdas ju både i himmelen och på jorden. Och heter det inte också om änglarna: ’De äro icke uppblåsta av högmod, så att de hålla sig för goda till att tjäna. De utföra vad som blir dem befallt och sjunga.’ Och just det gör ju också fåglarna. Alltså: om vi toge fåglarna till förebild i allt, måste vi med nödvändighet också komma till att likna änglarna mer än vi nu gör.”

”Men dessutom bör man besinna”, fortsatte han sina tankar, ”att fåglarna ensamma av jordens alla varelser liknar änglarna däri att de har vingar. Därför borde det vara gott och riktigt om människorna kunde göra sig vingar, med vilkas hjälp de kunde stiga till de högsta sfärerna, ja, nå så långt att de kunde se in i det fullkomliga ljuset. Det är dock tänkbart att då en fågel spänner sina vingars kraft till det yttersta, korsar den en ängels väg högt däruppe i etern. Och vem kan veta om inte svalans vinge har snuddat vid en ängels fot eller om inte örnens blick på höjden av dess bana har mött de klara och lugna ögonen hos ett Guds sändebud?”

”Jag själv”, slutade han, ”som har blivit förunnad att

tillägna mig lärdom så att jag har fått klarhet i dessa ting, ska från och med nu ägna all min kraft och förmåga åt att skaffa människorna vingar.”

I enlighet med dessa tankar beslöt han sig nu för att lämna Shiraz för att under öppen himmel studera de bevingade varelsernas väsen och verksamhet.

Han hade hittills försörjt sin mor och sina bröder genom att undervisa rika köpmanssöner och skriva av ärevärdiga manuskript, och de klagade nu över att de utan honom skulle få lida nöd. Men han sade dem att det verk som han var förutbestämd till att utföra en gång i framtiden skulle gottgöra dem för det som de måste undvara för stunden. Hans lärare vid den lärda skolan i Shiraz som hade väntat sig något alldeles särskilt av sin elev sökte upp honom och gjorde honom allvarliga föreställningar. De förehöll honom att världen nu sedan länge hade gått sin gilla gång utan att människorna haft någon förbindelse med änglarna. Därav kunde man sluta sig till att det också skulle så förbli i framtiden.

Den unge softan kom med vördnadsfulla invändningar. ”Ännu har ingen”, sade han, ”sett flyttfåglarna styra mot sådana varma sfärer som inte finns eller floderna bryta sig väg genom berggrund eller öknar för att förena sig med ett hav som inte existerar. Ty Gud skapar inte en längtan utan att ha en uppfyllande verklighet till reds och därför är vår längtan oss ett vårdtecken och de som känner hemlängtan är saliga, ty de ska komma hem! Och, å! hur mycket bättre”, utbröt han, i det han hänfördes av

sin egen tankegång, ”skulle vi inte kunna ordna allt på jorden, om vi kunde rådslå med änglarna som måste ha fullständig överblick över livets eviga mönster, vilket de ju ser ovanifrån.”

Så stark var han i tron på sin kallelse att hans lärare slutligen avstod från att disputeras med honom och slog sig till ro med tanken att deras elevs berömmelse så småningom skulle sprida glans över dem själva.

Den unge softan sålde sina böcker och vandrade bort, och ett helt år levde han nu ett fågelliv. Om natten sov han i det höga gräset på slätten där vakteln piper, han sökte sig ett säte uppe i de stora trädens kronor där ringduvan bygger och satt så stilla i lövverket att den vande sig vid hans närvaro och inte lät sig störas av honom. Han vandrade upp i bergen och bodde lång tid på en klippavsats strax nedan snögränsen nära två örnars bo, varifrån han fritt kunde se och följa de mäktiga fåglarnas flykt och färd. Då året var slut vände han tillbaka till Shiraz, fylld av vetande om vingar, och började sitt arbete.

I Koranen hade han läst: ”Lovad vare Gud, som har skapat änglarna med två eller tre eller fyra par vingar.” Efter någon begrundan beslöt han att göra tre sådana par, två vingar till skuldrorna, två till midjan och en vinge till var fot. På sina vandringar hade han samlat ihop många hundra starka vingpennor från örnar, svanar och ormråkar. Nu stängde han sig inne med dem och fördjupade sig i arbetet med sådant allvar att han på lång tid inte talade med en enda människa. Men medan han arbetade